

Відгук

**офіційного опонента, кандидата педагогічних наук
Малиношевського Руслана Васильовича
на дисертацію Світельської-Дірко Світлани Володимирівни “Виховання
ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами казки в педагогічній
спадщині В.О. Сухомлинського” поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна
педагогіка та історія педагогіки**

На перший відсторонений погляд може складатися думка, що в умовах реформування освітньої сфери дослідницький інтерес має спрямовуватися виключно на розробку прикладних навчально-виховних інновацій, а кількість наукових розвідок об’єктом дослідження, яких виступає спадщина видатних педагогів має поступово зменшуватися. Відповідно, в такій площині і зацікавленість педагогічною спадщиною В.О. Сухомлинського може видаватися даниною традиції або пошуком морального авторитету в контексті вибудови національної ідентичності. Проте, такий сумнів в застосовуваності творчого доробку павлівського педагога в сучасних умовах більш ніж не виправданий. Позаяк в результаті аналітичного заглиблення в пласти педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського, її творчої інтерпретації з позиції сучасного педагогічного знання, з’являється можливість вичленити позачасові виховні константи, дієві механізми та алгоритми виховного впливу на дитину, способи оптимізації виховних потенцій суспільства.

Цілком очевидно, що епоха, на яку припала творчість В.О. Сухомлинського докорінно відрізняється від сучасності. Зокрема сучасна епоха характеризується не лише розвитком транскордонних взаємозв’язків й цивілізаційним наближенням різних культур, а й дефляцією загальнолюдських цінностей та особистісних ціннісних орієнтацій, яка відбувається на фоні інтенсифікації науково-технічного прогресу. Відтак саме на сучасному етапі як ніколи актуалізується теза В.О. Сухомлинського щодо обмеженості науково-технічного прогресу й потенційної безмежності

розвитку в морально-духовній площині як одиничного суб'єкта, так і людства загалом. Закономірно, що необхідною підставою для такого невинного розвитку виступають цінності та ціннісні орієнтації особистості, які повноцінно формуються виключно в межах виховного процесу. Однак таке розуміння актуалізує проблему пошуку релевантних засобів виховання ціннісних орієнтацій у сучасних дітей і пошуку оптимального часу для здійснення виховного впливу.

Це добре відчула дисертантка, яка дану проблему тематизувала у своїй дисертації, зосередивши науковий інтерес на змісті та методах виховання ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами казки в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського.

Аналіз рецензованої дисертації засвідчив, що дисертанткою чітко окреслено науковий апарат дослідження. Відповідно до об'єкта та предмета чітко визначено мету і завдання дослідження, для розв'язання яких використані релевантні теоретичні та емпіричні методи. З поміж яких на особливу увагу заслуговує наративний метод, який дозволив визначити вплив казок на виховання духовних орієнтирів школярів.

Природньо, що спадщина В.О. Сухомлинського в історії педагогічної думки неодноразово поставала в якості об'єкта досліджень. Підтвердженням цієї тези слугує історіографічний аналіз проведений дисертанткою при вибудові теоретичного підґрунтя дослідження. Зокрема, на рівні наведення періодизації становлення та розвитку сухомлиністики. Але, значущість, і власне наукова новизна рецензованої роботи полягає не лише в складності та ґрунтовності проведеного історіографічного аналізу, а в визначенні і доведенні наявності потужного педагогічного ресурсу казок В.О. Сухомлинського, обґрунтуванні їх місця та значення в навчально-виховному процесі у контексті формування ціннісних орієнтацій.

Конкурентною особливістю даної дисертації, що якісно вирізняє її з поміж подібних робіт, є своєрідний вихід за межі площини історико-педагогічного осмислення казкотворчої спадщини пависького педагога, в

площину філософсько-педагогічного тлумачення її педагогічного змісту. Підтвердженням чого слугує широка й аргументовано доцільна екстраполяція в педагогічне дослідження філософських підходів, методів та положень на рівні здійсненого в першому розділі понятійно-категоріального аналізу проблемного поля дослідження. Зокрема, це простежується під час порівняльного аналізу понять “міф”, “казка”, “билина”, “легенда”; визначенні сутності поняття “казка”, окресленні її архітектоніки; виявленні функцій казки (ціннісно-виховної, навчально-розвивальної, терапевтично-коригувальної). Водночас така екстраполяція дозволила дисертантці виокремити засадничі ознаки казок В.О. Сухомлинського, якими є антеїзм, кордоцентризм, екзистенціоналізм.

Не менш вагомим також є розкриття філософського та психолого-педагогічного змісту понять “цінність” та “ціннісні орієнтації”, що здійснено в межах другого розділу дисертації. Саме в структурних межах другого розділу дисертантка класифікувала та охарактеризувала групи цінностей (абсолютно вічні, національні, громадянські, сімейні) та простежує спрямованість казок В.О. Сухомлинського на їх формування. Цілком слушно й аргументовано підкреслюється, що авторським казкам В.О. Сухомлинського іманентна дихотомія добра та зла, з вираженою лінією біфуркації. Вочевидь, що таке демонстративне розмежування добра та зла помножене на гіпертрофоване відображення ціннісного виміру людського буття наповнює авторські казки глибоким виховним значенням та соціальним змістом, який як слушно стверджується на ст. 111 дисертації “унаочнює дитині побачене, почуте, пережите, робить зрозумілишими усі складні процеси суспільного буття”. Водночас, дисертантка правомірно підкреслює унікальний спосіб застосування павлиським педагогом казки як виховного засобу. Характерною особливістю якого було рівноцінне поєднання як рефлексійного сприйняття дитиною цінностей шляхом ознайомлення з авторською казкою, так і дієве утвердження цінностей у творчих актах, одним з яких виступав процес написання казки самою

дитиною. Саме завдяки поєднанню рефлексійного сприйняття та творчого акту виховний ефект мав пролонгований характер, що полягає в переході від емоційно-чуттєвого засвоєння цінностей за допомогою казки школярами початкових класів до їх раціонального осмислення у підлітковому віці. Відтак можна вести мову про поступове перетворення ціннісних орієнтацій на особистісний норматив, що спонукає до відповідального та ціннісного ставлення до себе, до іншого, до дійсності.

Імпонує, що теоретичні положення описані в дисертації, зокрема дієвість авторських казок В.О. Сухомлинського як педагогічного засобу виховання ціннісних орієнтацій, було перевірено на емпіричному рівні. Проведене в межах педагогічного експерименту соціологічне опитування учнів молодших класів засвідчило, що у сучасному інформаційному й високотехнологічному світі роль і значення казки для особистісного становлення жодним чином не зменшується. Більш того узагальнення, статистична обробка та аналіз даних отриманих в результаті педагогічного експерименту засвідчили дієвість казки у процесі виховання ціннісних орієнтацій. Зокрема це відображається на рівні рефлексії й оперування учнями фундаментальними етичними категоріями: мораль, добро, зло, гідність, честь, дружба, щастя, ідеал тощо. Закономірно, що доведений виховний ефект казки спонукав дисертантку окреслити загальні контури імплементації казкотворчої спадщини В.О. Сухомлинського в сучасний навчально-виховний процес початкової школи, що безумовно є ще однією конкурентною перевагою рецензованої дисертації.

Таким чином, схвалення заслуговує готовність дослідниці до проведення самостійного наукового дослідження, що простежується на рівні постанови мети і завдань дослідження, і, власне, на способі їх розв'язання. Саме це і є показником сформованості наукового світогляду та мислення дисертантки.

Зроблені висновки засвідчують реалізацію у повному обсязі поставлених завдань дослідження та наукову правомірність проведених

положень, що винесені на публічний захист. Зміст автореферату є ідентичним змісту дисертації. Публікації у повному обсязі відображають основні аспекти і результати дисертаційного дослідження. У праці розроблені відповідні узагальнення й висновки, оформлені додатки, які можуть бути використані у подальших дослідженнях теоретичного та прикладного характеру. Це дозволяє оцінити дисертаційне дослідження як самостійне і завершене.

Позитивно оцінюючи рецензовану роботу в цілому, слід вказати і на ряд неочевидних моментів:

1. Було б доцільно більш чітко окреслити соціально-педагогічні характеристики формування ціннісних орієнтацій засобами казки у контексті включеності молодших школярів до різних мікросередовищ їх розвитку.

2. У дисертації доречно було б продемонструвати практико орієнтований алгоритм виховання ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами казки В.О. Сухомлинського, що сприяло більш ефективній імплементації у навчальний процес початкової школи казок В.О. Сухомлинського.

3. Цілком зрозуміло, що це не було предметом дослідження, але було б ілюстративним наведення дієвості казок В.О. Сухомлинського у процесі виховання ціннісних орієнтацій молодших школярів в зарубіжних соціокультурних умовах.

Зазначені зауваження та побажання не ставлять під сумнів актуальність та значущість рецензованої роботи. Аналіз тексту дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави зробити загальний висновок про те, що дисертація Світельської-Дірко Світлани Володимирівни “Виховання ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами казки в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського” виконана на високому науково-професійному рівні, за своїм змістом, достовірністю проведених досліджень, науково-практичною цінністю отриманих результатів повністю відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів і

присвоєння звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 24 липня 2013 року №567, а її автор заслуговує присудження ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії соціальної педагогіки
Інституту проблем виховання НАПН України

Малиношевський Р.В.